

Serial Number ↓	Roll No.		SET / सेट : A
	102512		
	Total Printed Pages : 8	हाईस्कूल मुख्य परीक्षा वर्ष - 2025 High School Examination (Main) - 2025 संस्कृत SANSKRIT	
	Total Questions : 23		
	Time : 3 Hours		
Maximum Marks : 75			

निर्देशा :

- सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः सन्ति।
- प्रश्नानां सम्मुखे अङ्काः प्रदत्ताः।
- सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां देयानि।

1 उचितं विकल्पं चित्वा लिखत -

1×6=6

(i) 'विद्यालयः' इत्यस्मिन् पदे वचनम् अस्ति -

(अ) एकवचनम्	(ब) द्विवचनम्
(स) बहुवचनम्	(द) अन्यवचनम्

(ii) 'छात्रा' इत्यस्मिन् पदे विभक्तिः अस्ति -

(अ) पंचमी	(ब) प्रथमा
(स) षष्ठी	(द) सप्तमी

(iii) 'ग्रामस्य' इत्यस्मिन् योगे विभक्तिः अस्ति -

(अ) चतुर्थी

(ब) द्वितीया

(स) षष्ठी

(द) सप्तमी

(iv) 'बालकम्' इत्यस्मिन् पदे विभक्तिः अस्ति -

(अ) द्वितीया

(ब) प्रथमा

(स) पंचमी

(द) चतुर्थी

(v) अधोलिखितेषु शब्देषु अव्ययं पदम् अस्ति -

(अ) ग्रामः

(ब) सर्वत्र

(स) रमा

(द) बालकम्

(vi) 'छात्रः श्वः विद्यालयं गमिष्यति' अस्मिन् वाक्ये अव्ययं पदम् अस्ति -

(अ) छात्रः

(ब) श्वः

(स) विद्यालयं

(द) गमिष्यति

2 प्रदत्तैः शब्दैः रिक्तस्थानानि पूरयत् -

1×6=6

(i) 'पठति' पदे _____ लकारः अस्ति। (लट् / लृट्)

(ii) 'अभवन्' पदे _____ वचनम् अस्ति। (एक / बहु)

(iii) 'पश्यतु' पदे _____ धातुः अस्ति। (पठ् / दृश्)

(iv) 'भविष्यति' पदे _____ लकारः अस्ति। (लृट् / लोट्)

(v) 'आचार्यः' पदे _____ उपसर्गः अस्ति। (आङ् / अ)

(vi) 'उपस्थितः' पदे _____ उपसर्गः अस्ति। (उप / स्थित)

3 युग्ममेलनं कुरुत -

1×6=6

(अ)	(ब)
(1) यथाशक्ति	(i) एकैकः
(2) ग्रामगतः	(ii) तत्पुरुष समासः
(3) नीलकण्ठः	(iii) पितुः+गृहम्
(4) एक+एकः	(iv) बहुव्रीहि समासः
(5) नास्ति	(v) न+अस्ति
(6) पितुर्गृहम्	(vi) अव्ययीभाव समासः

4 शुद्धवाक्यानां समक्षम् 'आम्' अशुद्धवाक्यानां समक्षम् 'न' इति लिखत -

1×6=6

- (1) 'कुद्धः कृषीवलः' इत्यस्मिन् पदयोः विशेष्य पदं 'कृषीवलः' अस्ति।
- (2) 'कश्चित् कृषकः' इत्यस्मिन् पदयोः विशेषणं पदं 'कृषकः' अस्ति।
- (3) 'प्रथमः' इत्यस्य विलोमपदं 'द्वितीयः' अस्ति।
- (4) 'अवेला' इत्यस्य विलोमपदं 'वेला' अस्ति।
- (5) 'वनम्' इत्यस्य पदस्य पर्यायपदं 'ग्रामम्' अस्ति।
- (6) 'आम्रम्' इत्यस्य पदस्य पर्यायपदं 'रसालम्' अस्ति।

5 एकपदेन उत्तरं लिखत -

1×6=6

- (1) गुणी किं वेत्ति?
- (2) वसन्तस्य गुणं कः जानाति?
- (3) पशुना अपि कीदृशः गृह्यते?
- (4) 'पठितुम्' इत्यस्मिन् पदे कः प्रत्ययः अस्ति?
- (5) 'दृष्ट्वा' इत्यस्मिन् पदे कः प्रत्ययः अस्ति?
- (6) 'वि+ज्ञा+ल्यप्' संयुज्य किम् पदं भविष्यति?

6 लोके महतो भयात् कः मुच्यते?

2

अथवा

रामाय कुशलवयोः कण्ठाश्लेषस्य स्पर्शं कीदृशः आसीत्?

7 मातुः अधिका कृपा कस्मिन् भवति?

2

अथवा

केन समः बन्धुः न अस्ति?

8 काकचेष्टः विद्यार्थी कीदृशः छात्रः मन्यते?

2

अथवा

वनराजः कैः दुरवस्थां प्राप्तः?

9 पिता पुत्राय बाल्ये किं यच्छति?

2

अथवा

निर्धनः जनः कथं वित्तम् उपार्जितवान्?

10 केषां विस्फोटैरपि भूकम्पो जायते?

2

अथवा

कः पिपासितः म्रियते?

11 रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत - (कोऽपि द्वे)

(i) सुराधिपः ताम् अपृच्छत्।

1×2=2

(ii) सर्वे प्रकृतिमातरं प्रणमन्ति।

(iii) बुद्धिमती चपेटया पुत्रौ प्रहृतवती।

12 अधोलिखितानि वाक्यानि कः कं प्रति कथयति - (कोऽपि द्वे)

1×2=2

(i) वयस्य अपूर्वं खलु नामधेयम्। कः कम्

(ii) अरे! अरे! किं जल्पसि। कः कम्

(iii) नृत्यातिरिक्तं का तव विशेषता। कः कम्

13 प्रश्नपत्रे समागतान् श्लोकान् विहाय स्वपाठ्यपुस्तकस्य एकं सुभाषितं लिखत।

2

14 अधोलिखितेषु अशुद्धकारकवाक्यानां शुद्धिः करणीयाः - (कोऽपि द्वे)

1×2=2

(i) मोहनः दुग्धेन पिबति।

(ii) नगरस्य परितः मार्गाः सन्ति।

(iii) श्री गणेशं नमः।

15 रिक्तस्थानानि पूरयत - (कोऽपि चत्वारि)

$\frac{1}{2} \times 4 = 2$

(i) इदानीं वायुमण्डलं _____ प्रदूषितमस्ति। (भृशम् / कृशम्)

(ii) बकः अविचलः _____ इव तिष्ठति। (स्थितप्रज्ञः / चलः)

(iii) यत्र हरितिमा _____ शुचि पर्यावरणम्। (यत्र / तत्र)

(iv) करी च सिंहस्य बलं न _____। (मूषकः / वायसः)

(v) सर्वेषामेव महत्त्वं विद्यते _____ समर्थम्। (यथा / तथा)

16 अधोलिखितानि वाक्यानि घटनाक्रमानुसारेण लिखत -

$\frac{1}{2} \times 4 = 2$

(i) तत्र राजसिंहः नाम राजपुत्रः वसति स्म।

(ii) अस्ति देउलाख्यो ग्रामः।

(iii) सा एकं व्याघ्रं ददर्श।

(iv) बुद्धिमती पुत्रद्वयोपेता पितुर्गृहम् चलिता।

17 वाच्यपरिवर्तनं कुरुत - (कोऽपि द्वे)

1×2=2

(i) बालकः विद्यालयं गच्छति। (कर्मवाच्ये)

(ii) छात्रः पत्रम् लिखति। (कर्मवाच्ये)

(iii) गायकेन गीतं गीयते। (कर्तृवाच्ये)

18 अधोलिखितम् गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

कश्चित् कृषकः बलीवर्दाभ्यां क्षेत्रकर्षणं कुर्वन्नासीत्। तयोः बलीवर्दयोः एकः शरीरेण दुर्बलः जवेन गन्तुमशक्तश्चासीत्। अतः कृषकः तं दुर्बलं वृषभं तोदनेन नुदन् अवर्तत। सः ऋषभः हलमूढ्वा गन्तुमशक्तः क्षेत्रे पपात।

प्रश्नाः -

- कृषकः बलीवर्दाभ्यां किं करोति स्म?
- कयोः शरीरेण दुर्बलः आसीत्?
- ऋषभः कुत्र पपात?

अथवा

विचित्रा दैवगतिः। तस्यामेव रात्रौ तस्मिन् गृहे कश्चन चौरः गृहाभ्यन्तरं प्रविष्टः। तत्र निहितामेकां मञ्जूषाम् आदाय पलायितः। चौरस्य पादध्वनिना प्रबुद्धोऽतिथिः चौरशङ्कया तमन्वधावत् अगृह्णाच्च, परं तदानीमेव किञ्चिद विचित्रमघटत। <https://www.mpboardonline.com>

प्रश्नाः -

- दैवगतिः का?
- चौरः कुत्र प्रविष्टः?
- अतिथिः केन प्रबुद्धः?

19 अधोलिखितम् पद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

दुर्वहमत्र जीवितं जातं प्रकृतिरेव शरणम्।
महानगरमध्ये चलदनिशं कालायसचक्रम्।

प्रश्नाः -

- अत्र जीवितं कीदृशं जातम्?
- अनिशं महानगरमध्ये किं प्रचलति?
- कविः किमर्थं प्रकृतेः शरणम् इच्छति?

अथवा

एकेन राजहंसेन या शोभा सरसो भवेत्।
न सा बकसहस्रेण परितस्तीरवासिना॥

प्रश्नाः -

- सरसस्य शोभा केन भवति?
- बकसहस्रेण कुत्र वासिना?
- सरसस्य शोभा केन न भवति?

20 अधोलिखितम् नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

रामः - भवतोर्वशस्य कर्त्ता कः?

लवः - भगवान् सहस्रदीधितिः।

रामः - समरूपः शरीरसन्निवेशः। वयस्तु न किञ्चिदन्तरम्।

रामः - किं नामधेयो भवतोर्गुरुः?

लवः - ननु भगवान् वाल्मीकिः।

प्रश्नाः -

(i) कुशलवयोः वंशस्य कर्त्ता कः?

(ii) कुशलवयोः शरीरसन्निवेशः कीदृशः आसीत्?

(iii) कुशलवयोः गुरुः कः आसीत्?

अथवा

सिंहः - भोः! अहं वनराजः किं भयं न जायते? किमर्थं मामेव तुदन्ति सर्वे मिलित्वा?

एकः वानरः - यतः त्वं वनराजः भवितुं तु सर्वथाऽयोग्यः। राजा तु रक्षकः भवति परं भवान् तु भक्षकः।

काकः - आम् सत्यं कथितं त्वया-वस्तुतः वनराजः भवितुं तु अहमेव योग्यः।

प्रश्नाः -

(i) सर्वे मिलित्वा कं तुदन्ति?

(ii) रक्षकः कः भवति?

(iii) कः सत्यं कथितः?

21 अधोलिखितम् अपठितगद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

महर्षेः दयानन्दस्य जन्म गुर्जरप्रदेशे ब्राह्मण परिवारे अभवत्। अस्य जन्मनाम मूलशङ्करः आसीत्। अयं महापुरुषः चिरोपेक्षित वेदानां प्रचारम् अकरोत्। एषः आर्यसमाजस्य स्थापनां कृतवान्। महर्षिः दयानन्दः सत्यस्य, धैर्यस्य, ब्रह्मचर्यस्य च मूर्तिः आसीत्। एतस्य चरितं सदैव भारतीयानां कृते अनुकरणीयम्।

प्रश्नाः -

(i) दयानन्दस्य जन्मनाम किम् आसीत्?

(ii) दयानन्दः केषां प्रचारम् अकरोत्?

(iii) महर्षिः दयानन्दः कस्य स्थापनां कृतवान्?

(iv) महर्षिः दयानन्दः कस्य मूर्तिः आसीत्?

22 स्वप्राचार्यस्य कृते दिनद्वयस्य अवकाशार्थम् एकं प्रार्थनापत्रम् लिखत।

4

अथवा

शुल्कक्षमापनार्थं एकं प्रार्थनापत्रम् लिखत।

23 अधोलिखितेषु एकं विषयं स्वीकृत्य शतशब्देषु संस्कृतभाषायां निबन्धं लिखत -

4

- (i) दूरदर्शनम्
- (ii) पर्यावरणम्
- (iii) संस्कृतभाषायाः महत्त्वम्
- (iv) कविः कालिदासः

